MIRCEA MINICĂ

VALOAREA RELAȚIONALĂ A SEMNIFICATULUI CATEGORIAL

0. Analizând fenomenul acordului – căruia îi dă cea mai completă şi precisă terminologic descriere în gramatica românească, atât în ceea ce priveşte acordul adjectival, cât şi pe cel verbal – D. D. Draşoveanu îl defineşte ca fiind o corespondență totală de categorii gramaticale comune între două fapte de limbă. În deplin acord cu sistemul sintactic pe care-l elaborează, pentru D. D. Draşoveanu acordul este un **fenomen sintactic relațional**, structura sintagmelor regizate de acord fiind similară cu cea a sintagmelor în general: *Tr – R – Ts*[1], cu substantiv(al)ul în ipostaza de *Tr*, flectivul de acord (adjectival sau verbal) în ipostaza de *R* şi adjectivul sau verbul în cea de *Ts*. Flectivul de acord este, deci, considerat ca fiind faptul relațional responsabil de structurarea sintagmelor adjectivale sau verbale.

0.1. Pentru a schița o imagine a sistemului sintactic dezvoltat de Dumitru D. Draşoveanu, amintim că *R* este rezultatul solidarității a două fapte, unul din planul expresiei – ***relatemul*** – , altul din planul conținutului – ***sensul relațional***. ***Sensul relațional*** este definit în felul următor:

> „*Sensurile relaționale vor fi acele sensuri care pun în anumite antinomii* (obiect posedat–posesor, acțiune–autor etc. etc.) *altele două*, *nerelaționale*" (Draşoveanu 1997, p. 22),

dihotomia ***sens relațional/sens nerelațional*** fiind, astfel, instituită ca principiu întemeietor al sintaxei draşoveniene, fundamentată, prin urmare, pornind tocmai de la o clasificare categorială, pe criteriul relaționalității, a faptelor de limbă[2]. Sensurile

[1] Termen regent – Relație (relatem + sens relațional) – Termen subordonat.

[2] Cu această fundamentare teoretică, sintaxa draşoveniană nu are un punct de origine fundamental diferit de sintaxa funcțională coşeriană, care şi ea porneşte tot de la o clasificare a tipurilor de semnificații din limbă, identificând, însă, cu mult mai mare precizie – ca pe un tip special de semnificație supralexicală (şi, deci, supraidiomatică) pe care o numeşte *semnificatul categorial* – faptul de conținut pe care Draşoveanu îl pune la baza distincției pe care o propune între *sensurile relaționale* şi cele *nerelaționale*, adică, în terminologia utilizată de sintacticianul clujean, „modul de organizare a ideii". (Vorbind despre modul diferit în care organizează „ideea de cauzalitate" substantivul *cauzalitate* şi conjuncția *fiindcă*, unul organizând-o *noțional*, cealaltă – *relațional*, este evident că Draşoveanu a avut, încă dinainte de 1974, an în care îşi susține teza de doctorat, intuiția unui mod de organizare supralexical a conținutului faptelor de limbă, dar din păcate, nu a fructificat această intuiție în descrierea teoretică a unui tip de conținut responsabil pentru această organizare.)

DACOROMANIA, *serie nouă*, *XXI*, *2016*, *nr. 1*, *Cluj-Napoca*, *p. 101–111*

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

nerelaționale sunt de mai multe feluri: *sensuri noționale*, specifice substantivului, *sensuri-notă*, specifice adjectivului şi verbului finit, *sensuri circumstanțiale*, pentru adverbele de loc şi de timp.

1. Argument. Analizând faptele prezentate din perspectiva relaționalității adjectivului şi urmând o interpretare pe care o propunem aici şi vom încerca să o argumentăm în continuare, observăm că, atunci când clasifică adjectivul printre sensurile nerelaționale, D. D. Draşoveanu foloseşte un criteriu vădit relațional: *sensul-notă*. Împrumutat, ca un criteriu de clasificare a faptelor de limbă, din logică, cuplul corelativ ***noțiune–notă*** descrie categoriile substantivului şi adjectivului[3] ca fiind organizate în limbă după formula „notele reprezintă trăsături ale noțiunilor". În termeni lingvistici: adjectivele desemnează însuşiri, proprietăți, caracteristici ale obiectelor desemnate de substantive şi, ca atare, vor depinde de acestea în cadrul structurii gramaticale a limbii[4]. Apare astfel o contradicție între valoarea relațională a flectivului de acord adjectival şi sensul de tip „notă" pe care D. D. Draşoveanu îl descrie ca fiind caracteristic adjectivelor: dacă adjectivul în întregul lui – în calitatea lui de clasă de fapte de limbă[5] – are un „sens-notă", n-ar fi firesc ca *acest* sens-notă să fie răspunzător pentru funcționalitatea sa relațională, şi nu acordul lui cu un substantiv?

1.1. Mai departe, dacă luăm în considerare teza draşoveniană care spune că „relația e creatorul termenilor", constatăm că sintagmele în care adjectivele sau verbele sunt termeni subordonați nu sunt generate în acelaşi fel ca sintagmele în care termenii subordonați sunt substantive: referindu-ne chiar la antinomiile pe care gramaticianul clujean le dă ca exemplu în definiția sensului relațional, într-o

Mai departe, pentru Coşeriu categoriile verbale sunt universale, sunt categorii ale limbajului ca activitate generală, ele nu există ca atare în limbile particulare, ci doar descriu la nivelul acestora clase de fapte de limbă a căror rațiune de a exista o reprezintă. Categoriile verbale nu fac obiectul unei gramatici a limbii, semasiologice, spune Coşeriu, ci al unei gramatici universale, a vorbirii, onomasiologice şi, ca atare, ele nu pot fi *definite*, ci doar *descrise*, în limbile particulare: „con respecto a una lengua determinada, no se puede decir *qué es* el sustantivo, sino sólo *cómo es* el esquema formal que le corresponde" (Coşeriu 1972, p. 9). Draşoveanu înțelege şi el lucrurile în acelaşi fel atunci când propune drept criteriu de clasificare a faptelor de limbă „modul de organizare" a „ideii" vehiculate de acestea (faptul semantic fundamental al substantivului este, la Draşoveanu, „sensul noțional"), chiar dacă în final clasificarea pe care o propune este una diferită de cea a lui Coşeriu (o analiză a diferențelor dintre cele două clasificări o considerăm extrem de importantă pentru concepția despre gramatică a celor doi cercetători, dar ea nu va face obiectul prezentului articol). La fel, distincția dintre o gramatică universală şi gramatica limbii apare ca premisă teoretică implicită printre fundamentele sintaxei draşoveniene şi acest lucru se vede chiar din titlul pe care-l dă tezei sale de doctorat, *Sensul relațional şi expresia lui în limba română*, în care trecerea de la nivelul gramaticii universale la cel al gramaticii limbii române apare cu claritate.

[3] Adjectivului, D. D. Draşoveanu îi alătură ulterior şi verbul finit ca fiind tot un sens-notă, el exprimând „*note*, însuşiri prezentate «în desfăşurare»" (1997, p. 22).

[4] „Se acordă cuvintele care exprimă sensuri-notă (A_2) cu cele exprimând sensuri noționale (A_1)" (*ibidem*, p. 114)

[5] Clasă de fapte de limbă descrisă de categoria verbală a adjectivului ca purtător de „sens-notă", firește.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

sintagmă ca *solzii peştilor*, se vede clar cum calitatea de **posesor** este conferită designatului lexemului *peşti* – corelativ cu cea de **obiect posedat** atribuită lexemului *solzii* – de flectivul de genitiv, dar în *calul fuge*, de exemplu, calitatea de **acțiune** a lui *fuge* este anterioară prezenței sale în această sintagmă: nu flectivul de acord verbal îl face să fie o acțiune, ci verbele, în general, desemnează acțiuni. La fel şi cu adjectivele: dacă le considerăm a avea un „sens-notă", aceasta presupune că ele vor desemna trăsături, caracteristici, proprietăți ale obiectelor şi, prin urmare, vor depinde sintactic (relațional) de substantivele sau pronumele care desemnează aceste obiecte.

Or, o teorie sintactică în măsură să justifice structurarea unor clase sintactice omogene trebuie să-şi asume principiul structurant în baza căruia acceptă aceste clase şi, implicit, funcționalitatea relațională pe care acest principiu o conferă claselor structurate. Şi, mai ales, să o accepte în baza principiilor structurante pe care le-a adoptat/acceptat/descris/instituit pentru a genera aceste clase, nu să caute *ulterior* fapte care să realizeze această relaționalitate.

Sintaxa draşoveniană descrie adjectivul ca pe o clasă sintactică omogenă, structurată pe baza unei categorii verbale a cărei principală caracteristică este un fapt de conținut care o organizează lingvistic ca notă a unei alte categorii, substantivul. Descrie şi conținutul de limbă care o organizează astfel, „sensul-notă", un conținut prezent în structura semantică a categoriei şi care îi generează funcționalitatea specifică în limbă. Dar să descrii clasa adjectivelor pe baza trăsăturii categoriale „sens-notă" şi clasa substantivelor pe baza „sensului noțional" şi apoi să spui că adjectivul se subordonează substantivului prin acord înseamnă să încalci tocmai principiul sintactic în baza căruia ai stabilit cele două clase.

Este evident faptul că funcționalitatea de limbă a adjectivelor este de a determina, din poziția de subordonați, substantive sau pronume. Ele nu pot funcționa independent într-un enunț, ci vor fi întotdeauna în relație cu un substantiv sau un pronume. Acesta este un fapt pe care îl va confirma în mod empiric orice vorbitor al limbii române (sau al oricărei alte limbi care organizează ca fapt de limbă distinct de celelalte categoria adjectivului[6]). Dacă însă justifici acest fapt printr-o proprietate semantică a adjectivului în general şi alegi să descrii această funcționalitate a lui specifică din perspectiva unui fapt de conținut comun tuturor adjectivelor şi care le structurează ca alcătuind o categorie de cuvinte distinctă de celelalte categorii prezente în limba română – adică dacă pui această funcționalitate semantică a adjectivului pe seama unui „**sens-notă**" care-l structurează categorial în limbă –, atunci în natura lucrurilor ar fi, credem noi, să consi-

[6] Distincția pe care o propune E. Coseriu între *categorii verbale* şi *clase lexicale* (Coseriu 1972), rezumă de o manieră suficient de elocventă problema sintaxei adjectivului la D. D. Draşoveanu: lingvistul clujean descrie o ***categorie*** relațională (adjectivul ca „sens-notă"), dar, considerând flectivul de acord drept principalul fapt relațional al adjectivului, situează relaționalitatea lui la nivelul membrilor ***clasei*** lexicale subsumate acestei categorii.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

deri acest *sens-notă* (acest fapt de conținut pe care l-ai descris ca structurând categoria adjectivului printre celelalte fapte de limbă) ca fiind principalul conținut (= sens) relațional al adjectivului. Iar asta presupune să nu mai definești un alt fapt – în speță acordul lui cu un substantiv – ca cel care realizează relația adjectivului cu regentul său.

Nu poți să vorbești în același timp și despre *sens-notă*, care structurează adjectivul ca pe o categorie de cuvinte în relație cu substantivul, și despre sensul relațional al acordului cu un substantiv, care ar structura adjectivul ca individ al clasei subsumate acestei categorii în relație cu indivizii din clasa substantivului. Cu alte cuvinte, nu poți defini relaționalitatea adjectivului **simultan** și la nivelul categoriei de cuvinte (ca sens-notă) și la nivelul fiecărui individ particular al clasei descrise de această categorie (ca identitate de categorii gramaticale cu cele ale substantivului determinat).

1.2. Există, din acest punct de vedere, două posibilități:

(**1**) ori nu spui despre adjective că au toate, în calitate de categorie, un sens(-notă) specific, care le generează funcționalitatea de limbă relativă la substantive –, și atunci poți să spui că acordul cu un substantiv le generează această funcționalitate de fiecare dată, dar atunci nu mai poți defini adjectivele ca pe o clasă diferită de clasa substantivelor, pentru că nu limba este cea care le structurează/organizează ca atare, ci acordul cu un substantiv;

(**2**) ori, dacă spui aceasta, îți asumi acest *sens-notă* ca sensul lor relațional.

Diferența dintre cele două situații ar putea fi cel mai bine ilustrată dacă am lua în discuție cazul unei limbi ipotetice care nu ar face la nivelul categoriilor ei verbale distincția între substantiv și adjectiv. Nu am avea, deci, în această limbă, *copil* și *copilăresc*, ci numai *copil* (sau altă formă nediferențiată), plus un procedeu care să facă distincția în vorbire, de fiecare dată, între cele două valori. Ceva similar prepoziției *de* din limba română în structuri de tipul *atitudine de copil*, similar cu *atitudine copilărească*. Am avea **o singură clasă** de cuvinte, iar distincția între cele două valori cuprinse în ea s-ar face în vorbire, **de fiecare dată** când un membru al acestei clase ar fi actualizat. Sau, cu alte cuvinte, n-am avea, ca în română, un procedeu **categorial** care să distingă **două clase**, ci un procedeu **gramatical** care ar distinge două valori din aceeași clasă, generându-le ca pe **(două) funcții** diferite.

Rezumând faptele:

(**1**) în prima situație am avea de-a face cu un procedeu **categorial** care structurează două clase de limbă sau, mai precis, structurează, în limbă, două clase de cuvinte;

(**2**) în a doua situație avem un procedeu **gramatical** care structurează două funcții gramaticale pentru membrii aceleiași clase; distincția dintre substantive și adjective s-ar face numai în vorbire, la nivelul structurii gramaticale, și nu am putea deosebi, în afara sintagmelor adjectivale, adjectivele de substantive.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

Este de observat că nu aceasta din urmă este situația din limba română, care face foarte clar distincția, la nivel categorial, între clasa substantivului şi cea a adjectivului, ceea ce presupune să acceptăm relaționalitatea adjectivelor față de substantive ca fiind structurată la nivelul semnificației lor categoriale.

2. A considera acordul în gen, număr şi caz ca fiind cel care generează pentru adjectiv funcția de subordonat ridică şi alte probleme pe care le-am putea semnala.

2.1. Una ar fi necesitatea de a considera un alt fenomen sintactic în măsură să dea socoteală de subordonarea adjectivelor invariabile, de tipul *feroce*; ar fi o inconsecvență să considerăm că adjectivele variabile se subordonează prin acord, în vreme ce cele invariabile prin alt fenomen sintactic[7].

2.2. Apoi, cum explicăm funcționarea în limba română a adjectivelor străine în sintagme de tipul: „abordare *soft"*? Aceste adjective aparțin unui alt sistem lingvistic, nu sunt adaptate sistemului nostru şi, ca atare, se află în imposibilitatea de a realiza vreun acord după regulile limbii române, dar, cu toate acestea, vorbitorii le înțeleg ca fiind subordonate substantivelor lângă care apar în vorbire; este suficient ca vorbitorul să fie conştient de semnificația lor categorială – să ştie, adică, faptul că sunt adjective – pentru ca relația lor cu substantivul să se producă, în absența – şi chiar în imposibilitatea – vreunui acord.

2.3. Revenind la comparația dintre sintagmele cu *Ts* substantiv şi cele cu *Ts* adjectiv, în sintagma *casa copilului* morfemul de genitiv ***creează*** calitatea de subordonat a formei *copilului*; fără acest morfem forma respectivă nu ar fi una subordonată – o alăturare sintagmatică de genul *casă copil* nu va fi înțeleasă ca o construcție structurată, nu va constitui o sintagmă, nici măcar o enumerare, care are mărcile ei specifice (virgulă între termeni etc.), ci o simplă alăturare de lexeme – ; în sintagma *casa frumoasă*, acordul adjectivului *frumoasă* în gen, număr şi caz cu substantivul *casă* nu-i creează acestuia calitatea de subordonat, deoarece aceasta era anterioară prezenței sale în această sintagmă. Acordul ne arată numai că această calitate a sa de subordonat se manifestă acum (= aici, în această sintagmă) față de substantivul *casă*.

Dar calitatea adjectivului de subordonat al unui substantiv este anterioară prezenței sale într-o astfel de sintagmă subordonatoare; în fapt este exterioară pre-

[7] D. D. Draşoveanu vorbeşte, cu referire în special la situația adverbelor, invariabile prin natura lor, de o aşa-numită „combinare prin juxtapunere": „Astfel de combinări directe ale *T*-ilor au loc, dar numai în „juxtapunere", unde *R*, într-adevăr, nu există. În aceste situații, lipsa lui *R* este suplinită, din partea vorbitorului, de cea mai probabilă asociație a sensurilor (*cL*): în *va pleca mâine acolo* nu punem în legătură pe *mâine* cu *acolo*, deşi există structura „adverb + adverb", ci pe fiecare cu verbul" (Draşoveanu 1997 p. 41) Dar dacă sensuri lexicale „nerelaționale" (*cL*) se pot „asocia" între ele (mai probabil sau mai puțin probabil) fără mijlocirea lui *R* în ce măsură mai avem nevoie de *R* ca principal construct teoretic al unei semantici a relației? În consecvență cu interpretarea pe care o propunem aici, considerăm că adverbul se subordonează verbului nu prin juxtapunere şi nici prin „cea mai probabilă asociație a sensurilor", ci prin semnificatul său categorial.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

zenței sale în orice sintagmă, ea este aceeaşi indiferent de posibilitățile sale distribuționale, e intrinsecă structurii sale semantice, dat fiind că e organizată acolo ca fapt de conținut de semnificația sa ***categorială***.

2.4. Apoi, când spun că în enunțul *el este copil* trăsăturile semantice de gen şi număr şi cea sintactică de caz ale lui *copil* sunt propriile sale trăsături, iar în *el este mic* aceste trăsături sunt copiate, preluate prin acord de la *el*, nu fac altceva decât să recunosc **pe baza semnificației lor categoriale** că forma *copil* – fiind (structurată în limbă ca) un sens *noțional* – poate avea aceste trăsături ca urmare a propriei funcționalități de limbă, le poate exprima prin sine însăşi, în vreme ca forma *mic* – *sens-notă* (la Draşoveanu) fiind – nu poate face acest lucru, deci trăsăturile respective nu vor fi ale ei, ci copiate – prin acord – de la pronume. Faptul că eu recunosc în *copil* o formă cu trăsături semantice proprii, iar în *mic* una cu trăsături semantice copiate este un fapt anterior prezenței lor în sintagmele limbii române, e, în realitate, un fapt care structurează după propria măsură orice sintagmă (= toate sintagmele) în care ele apar, este chiar sensul organizării lor categoriale în limbă.

Iar această intuire a funcționalității lor de limbă diferită, care mă face să le interpretez pe una într-un fel şi pe cealaltă în altul, e anterioară funcționalității lor sintactice, ține de o funcționalitate semantică pe care orice vorbitor o achiziționează ca tehnică de a le utiliza odată cu competența[8] de a vorbi limba respectivă.

Aşadar, înainte de a constata că în această structură forma *mic* e acordată – şi, prin urmare, subordonată pronumelui –, eu ştiam deja că ea nu poate fi ***decât*** acordată, iar acest lucru mi l-a spus semnificația ei categorială, adevăratul fapt relațional.

A spune că trăsăturile de gen, număr şi caz ale adjectivului sunt copiate, prin acord, după/de la cele ale substantivului înseamnă a accepta că el nu le poate avea prin el însuşi, ci le poate doar prelua de la substantivul căruia i se subordonează. Şi atunci care este faptul care-l subordonează substantivului: faptul că preia trăsăturile semantice ale acestuia sau faptul – anterior – că nu poate avea propriile trăsături? Identitatea de categorii este numai o măsură suplimentară[9] care ne indică faptul că în contextul dat el se subordonează ***acestui*** substantiv şi nu altuia, dar calitatea lui de subordonat este dată de faptul că nu poate avea trăsături semantice proprii, că trăsăturile semantice pe care le exprimă nu sunt ale lui[10]. Iar faptul că nu poate avea propriile trăsături semantice se datorează modului în care este el organizat în sistemul limbii, sensului său categorial, *sensului-notă* care-l structurează ca fapt de limbă.

[8] *Competență* în sensul lui Eugeniu Coşeriu: *saber lingüístico* = „a şti să vorbeşti" (vezi Coşeriu 1994, p. 27).

[9] Suplimentară, în sensul că se adaugă altora, cum ar fi poziția sintactică în structură etc.

[10] Categoriile gramaticale pe care le organizează în paradigma lui nu exprimă trăsături semantice proprii, ci ale unor realități desemnate prin alte fapte de limbă. Aceasta e chiar esența conținutului său de limbă, natura fundamentală a semnificației sale categoriale.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

2.5. Iar această relaționalitate se realizează chiar şi în cazul unui acord defectuos. Dacă cineva, un vorbitor începător de limbă română, de exemplu, îmi spune: *am văzut nişte case frumoşi*, nu-i voi spune că nu înțeleg ce vrea să spună sau că ceea ce spune el nu are sens, nu înseamnă nimic, tot astfel cum nici nu voi înțelege că, de fapt, voia să-mi spună că a văzut nişte copaci frumoşi, ci voi înțelege că *frumoşi* se referă la *case*, voi înțelege ce vrea să spună şi-l voi corecta spunându-i că n-a făcut bine acordul, că nu aşa se spune în română. Însă nu-l voi corecta spunându-i că nu a folosit bine adjectivul, ci că nu l-a acordat corect cu substantivul.

La fel, copiii, când învață să vorbească, când deprind tehnica de a vorbi într-o anumită limbă, învață să folosească adjectivul, adică să-l pună în vorbire acolo unde trebuie în relație cu un substantiv, cu mult înainte de a învăța să-l (şi) acorde cu acesta. Dacă adjectivul s-ar subordona prin acord, atunci copiii n-ar şti să folosească în vorbire adjective până n-ar deprinde acordul, pentru că n-ar şti să le subordoneze şi le-ar folosi impropriu, dar în realitate ei le folosesc foarte bine înainte de a învăța să le (şi) acorde.

Adjectivul este bine folosit din punctul de vedere al semnificației sale categoriale, îşi realizează relația cu substantivul, însă nu este folosit corect din punctul de vedere al normelor gramaticale ale limbii.

Sau, ca să folosim termenii lui E. Coseriu, adjectivul este folosit congruent din punct de vedere relațional (designațional), dar incorect din punct de vedere gramatical. Congruent din punctul de vedere al semnificației categoriale, dar incorect din punctul de vedere al semnificațiilor instrumentale implicate în structurarea sintagmei. Ceea ce nu face altceva decât să spună că ceea ce generează în desemnare şi structurează ca designație, ca un tip de conținut prin care limbajul se referă la lume, relația dintre semnificația lexicală a unui substantiv şi cea a unui adjectiv, este semnificația categorială a acestuia din urmă, şi nu semnificațiile instrumentale prin care se realizează punerea în concordanță a categoriilor lor gramaticale comune. Sau, cu alte cuvinte, această regulă gramaticală a limbii române – acordul – nu este, de fapt, ceea ce structurează la nivel designațional relația dintre un adjectiv şi un substantiv, acest fapt fiind aşa cum am încercat să demonstrăm aici, semnificația categorială a adjectivului.

Relația de subordonare a adjectivului față de substantiv este un procedeu al activității generale de a vorbi, acordul lui cu substantivul căruia i se subordonează ține de tehnica de a desfăşura această activitate într-o limbă care cunoaşte acordul. Subordonarea adjectivului ține de limbaj, acordul lui ține de limbă.

3. Prin urmare, o semantică a relației trebuie să aibă în vedere două tipuri de fapte relaționale şi să facă o distincție, în ce priveşte relațiile date în şi prin limbă, între **categorii relaționale** – sau relaționalitate structurată la nivelul semnificației categoriale, ceea ce subordonează adjectivele substantivelor sau adverbele verbelor – şi **funcții relaționale** sau relaționalitate structurată la nivelul funcțiilor gramaticale, ceea ce subordonează substantivele altor fapte de limbă.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

3.1. În primul caz, avem de-a face cu un fenomen care relaționează faptele de limbă pe baza valorii lor categoriale, consecința fiind, am văzut, faptul că adjectivul nu poate funcționa în vorbire decât în relație cu un substantiv. În majoritatea cazurilor, el se află chiar în subordonarea directă a acestuia, într-o sintagmă *structurată* de semnificația sa categorială. □i *manifestată*, în limbile care cunosc acordul, de coincidența de categorii între cele două forme. Coincidențele de categorii nu structurează însă relația ca fenomen general, ci o ilustrează în particularitatea ei. Dar chiar şi în situațiile în care adjectivul nu se află în directa subordonare a substantivului – iar aici este vorba de ceea ce D. D. Draşoveanu numeşte „monştri sintactici": adjective cu prepoziție[11] –, chiar şi acolo adjectivul numeşte tot proprietăți ale unor „obiecte" desemnate de substantive, deci el funcționează conform cu semnificația sa categorială. Sigur, într-o gramatică centrată pe funcție, care consideră funcționalitatea adjectivului structurată sintactic, asemenea funcționalitate a adjectivului poate părea „monstruoasă", dar ea nu este decât un indiciu al faptului că limba nu structurează adjectivul sintactic, ca funcție, ci îl structurează categorial (semantic), ca tip de fapte de limbă. Relaționalitatea lui cu un substantiv nu este structurată de limbă ca fapt sintactic, ci ca unul semantic (categorial) şi ca atare ea se poate realiza în limbă şi altfel decât ca relație sintactică directă.

3.2. În al doilea caz, relația va fi structurată ca funcție şi ea va fi generată de fiecare dată de faptul particular care generează sintagma dând unei forme statutul de regent şi celeilalte pe cel de subordonat. Este vorba, în primul rând, de relațiile dintre substantive, care au, în limbă, statut egal, şi numai în vorbire se subordonează unele altora, de fiecare dată în urma unui fapt relațional care îşi manifestă funcționalitatea numai în sintagmele particulare pe care le generează la fiecare ocurență.

3.3. Relaționalitatea adjectivului este dată prin limbă[12], cea a substantivului este generată în vorbire, de fiecare dată, în fiecare act lingvistic particular (realizată, firește, cu instrumentele specifice fiecărei limbi). În termenii sintaxei funcționale coşeriene, în primul caz statutul de subordonat este conferit termenului de semnificația sa *categorială*, în cel de-al doilea de semnificația sa *gramaticală* (dată de combinația cu o *semnificație instrumentală*).

De altfel, Coşeriu însuşi vorbeşte despre rolul important pe care semnificatele categoriale le au în structurarea gramaticală, considerând că ele aparțin în acelaşi timp şi lexicului şi sistemului gramatical:

> „Cât despre semnificatul categorial, el ține atât de lexic, cât şi de sistemul gramatical. El corespunde lexicului prin aceea că în majoritatea limbilor el este deja dat, cel mai frecvent, în cadrul funcției de „numire", adică simultan cu semnificatul lexical, nefiind separabil de acesta. [...] Acest semnificat corespunde însă şi sistemului gramatical: pe de o parte pentru că nu caracterizează doar lexemele, ci şi sintagme şi enunțuri

[11] Este vorba de structuri ca: *din galbenă, s-a făcut roşie; de harnică*, *e harnică*; *o ştiu de mică* şi *galbenă de palidă.*

[12] Şi este, de fapt, organizată acolo ca reflex al unei funcționalități de la nivelul universal al limbajului.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

întregi; pe de altă parte pentru că determinarea categorială implică întotdeauna o orientare înspre anumite funcții specifice în structurarea gramaticală; astfel, numai „substantivul" (ca substantiv, pronume, sintagmă nominală, expresie substantivată) poate constitui subiectul unei propoziții, iar verbul este destinat, prin natura lui semantică, funcției predicative" (Coşeriu 1989/1994–1995, p. 29)

Definind însă sintaxa funcțională ca „paradigmatica semnificatului gramatical" (*ib.*, p. 29) şi considerând că „paradigmele gramaticale nu există decât pentru semnificatele sintactic şi ontic" (p. 44), el lasă în afara sintaxei funcționale structurările gramaticale date de semnificatul categorial, lucru firesc, dat fiind că ele ar urma să fie studiate ca fapte ale gramaticii onomasiologice. Relația dintre substantiv şi adjectiv este un fapt al gramaticii vorbirii şi ea este doar *ilustrată*, în gramatica limbii, prin coincidențele de categorii care fac obiectul fenomenului sintactic (idiomatic) al acordului.

Principiile unei gramatici universale, ca disciplină care priveşte „nu structurile gramaticale ale unei limbi date, ci posibilitățile gramaticale ale limbajului în general" (p. 29) au fost trasate de către Coşeriu, ca primă abordare sistematică, într-un studiu din 1955, întitulat *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar* şi, deşi ideile formulate acolo au rămas valabile şi au constituit un cadru general pentru dezvoltările ulterioare ale integralismului, Coşeriu nu a mai revenit asupra lor în studii ulterioare, „lingvistica vorbirii" rămânând formulată mai degrabă ca proiect al unei discipline, decât ca o disciplină pe deplin elaborată[13]. Considerăm că o dezvoltare viitoare a unei asemenea discipline lingvistice ar putea include printre faptele luate în discuție şi funcționalitatea gramaticală a semnificatului categorial.

4. În ceea ce priveşte teoria sintactică draşoveniană, am putea concluziona, în lumina argumentației desfăşurate aici, că aceasta abordează relația doar în dimensiunea ei gramaticală, nu şi în cea categorială. Formula relațională a sintagmei pe care Draşoveanu o propune drept principal construct teoretic al unei gramatici generale, „înțeleasă ca disciplină a sintagmaticii cuvintelor" (Draşoveanu 1997, p. 29), *Tr – R – Ts*, este dezvoltată pornind de la sintaxa substantivelor (şi a propozițiilor), care nu sunt relaționale prin ele însele şi, prin urmare, au nevoie de fapte din afară (flective şi conective, purtătoare de sensuri relaționale) care să le pună în diverse legături. Dar adjectivele, verbele şi adverbele sunt relaționale prin ele însele, ele au relaționalitatea dată prin însuşi semnificatul lor categorial – au funcționalitatea relațională structurată în însăşi semantica lor, la nivelul semni-

[13] Analizând, într-un interviu din 1997, importanța pe care acest studiu a avut-o în dezvoltarea concepției sale asupra limbajului, dar şi receptarea relativ redusă de care el a avut parte, Coşeriu spune „Este un întreg tratat într-un articol. Despre fiecare secțiune se poate scrie un tratat, despre deictice, despre delimitare. Totul e acolo *in nuce*" (Coseriu (interviu) 1997, p. 129). În plus, interesul principal al lui Coşeriu în acest studiu nu este descrierea posibilităților gramaticale ale limbajului în general, în opoziție cu cele ale limbilor particulare, ci descrierea traseului semiotic pe care se face trecerea de la conținutul specific limbilor – *semnificatul* – la conținutul specific limbajului în general – *designatul*.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

ficației categoriale – şi, ca atare, ele se pot relaționa în mod direct şi n-au nevoie de fapte exterioare care să le pună în legături cu alte cuvinte[14]. Draşoveanu transferă *tale quale* relaționalitatea substantivului la adjectiv şi la verb, însă relaționalitatea lor este – am văzut – una de altă natură.

BIBLIOGRAFIE

Coseriu 1955/1967 = Eugenio Coseriu, *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar*, în *Teoria del lenguage y lingüistica general*, Madrid, Gredos, 1967, p. 282–323.

Coseriu 1972 = Eugenio Coseriu, *Sobre las categorías verbales ('partes de la oración')* în „Revista de lingüística aplicada" (Concepción, Chile), 1972, nr. 10, p. 7–25.

Coseriu 1997 = *„Die Sachen sagen, wie sie sind". Eugenio Coseriu im Gespräch*. Interviuri de Johannes Kabatek & Adolfo Murguia, Tubingen, Narr, 1997.

Coşeriu 1994 = Eugeniu Coşeriu, *Prelegeri şi conferințe.* Supliment al „Anuarului de lingvistică şi istorie literară", XXXIII, Iaşi, 1992–1993.

Coşeriu 1989/1994–1995 = Eugeniu Coşeriu, *Principii de sintaxă funcțională*, în „Dacoromania", serie nouă, I, 1994–1995, p. 29–68.

[14] În termenii utilizați de Platon atunci când analizează limbajul într-un dialog ca *Sofistul*, ele au funcția de *rhema*, sunt *rhemata*, şi sunt astfel organizate în limbaj încât să se poată lega de alte cuvinte, cărora Platon le spune *onomata*, „armonizându-se" cu acestea, pentru a da naştere *logos*-ului, care la Platon e „vorbirea elementară şi cea mai scurtă". Am putea face aici o paralelă între sintagma draşovenianã, definită în felul următor: „Relația împreună cu cei doi termeni ai ei – sintagma – constituie **unitatea**, unitatea relațională – şi *minimală* şi *maximală* – a nivelului sintagmic, comparabilă în ce priveşte poziția sa în lanțul vorbirii cu molecula care păstrează proprietățile substanței" (Draşoveanu 1997, p. 34), şi *logos*-ul platonician, care, la Platon, este „vorbirea elementară şi cea mai scurtă" (Platon 1989, p. 376). Avem aici, în principiu, două modele pentru o entitate minimală a unui nivel de structurare lingvistică superior celui al cuvântului: *sintagma*, unitate minimală a nivelului sintagmic (sau *gramatical*, cum îl mai numeşte Draşoveanu) şi *logos*-ul, unitate minimală a *vorbirii*, care – *legein* – este altceva decât simpla numire, indicare, semnificare a (naturii) lucrurilor (*semainein*). Analizând aceste două modele din perspectiva „elementarității", constatăm că modelul platonician – binar: *onoma* + *rhema* – este unul „mai elementar" decît cel – ternar: *Tr* + *R* + *Ts* – al lui Draşoveanu, şi, din această perspectivă, sintagma draşovenianã se prezintă ca o dublă sintagmă de tipul *onoma* + *rhema*: pe de o parte *R* = *rhema* în relație cu *Ts* = *onoma* (sintagma 1), pe de altă parte *R*+*Ts* = *rhema* în relație cu *Tr* = *onoma* (sintagma 2). De altfel, Draşoveanu însuşi, atunci când vorbeşte despre o dinamică internă a sintagmei subordonatoare, prezintă structurarea acesteia ca pe un proces în doi timpi: „În *Sts* [sintagma subordonatoare], este generat – de către *Rs* [relația subordonatoare] – *cTs* [conținutul ipostazei de termen subordonat], care dublează unilateral un anumit *L* [lexem], şi anume pe acela cu care *Rs* se află în aderență, iar *cTs*, la rândul său, îşi reclamă antinomul, care, *cTr* [conținutul ipostazei de termen regent], devine dublantul celuilalt *L*". (Draşoveanu 1997, p. 44, completările dintre paranteze drepte ne aparțin). Am avea, deci, în sintagma draşovenianã două relații, care, din perspectiva modelului platonician, sunt ipostaze ale aceluiaşi fenomen. Definind sensul relațional ca pe o entitate care pune în legătură alte **două** entități (vezi, *supra*, **0.1.**), sintaxa draşovenianã nu poate surprinde relaționalitatea limbajului în aspectul ei elementar: relația simplă, nemediată, dintre două fapte legate între ele în virtutea unei funcționalități primare a limbajului.

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române,* Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997.
Platon 1989 = Platon, *Sofistul*, în idem, *Opere*, vol. IV, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 307–390.

THE RELATIONAL FUNCTION OF COSERIU'S "CATEGORIAL MEANING" (*Abstract*)

Based on an analysis of the status of the adjective in Draşoveanu's syntactic theory I aim to show that its relational functionality (namely the relation the adjective establishes with nouns in the use of language) could be linked with Coseriu's concept of "categorial meaning" and, consequently, be studied as a fact pertaining primarily to a universal grammar of speech, rather than to the grammar of a particular language.

Cuvinte-cheie: *adjectiv, relaţie, semnificat categorial, gramatica limbii, gramatica vorbirii.*
Keywords: *adjective, relation, categorial meaning, grammar of language, grammar of speech.*

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" al Academiei Române
Cluj-Napoca, *str. E. Racoviţă*, *21*
minicamse@yahoo.com

BDD-A24622 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:18 UTC)